sayı 5

sendika.org dergi

3 Aralık 2020

Gece karanlıktan korkarsan bu kenti ateşe veririz!

Birbirimiz için daha yapacaklarımız var

Kadınların kazanımlarından vazgeçmeye niyeti yok. Peki, biz; kadın hareketi ya da feminist hareket, salgınla beraber güçlenen erkek şiddeti, kadın düşmanı politikalar ve erkek egemenliği karşısında kadınların öfkesini ve isteklerini yönlendirebilecek, örgütleyebilecek durumda mıyız?

Rüya Kurtuluş I 4 Aralık 2020 MOR PUSULA SAYI 5

Bu yıl 25 Kasım Kadına Yönelik Şiddetle Uluslararası Mücadele Günü, COVID-19 vakalarının arttığı, devletin her gün açıkladığı rakamları kendisinin bile yalanladığı bir dönemde gerçekleşti. Dolayısıyla herkes için merak konusuydu kadın hareketinin ne yapacağı. Ve sonuçta geçtiğimiz yıllardan hiç de geri kalmayan bir tablo çıktı ortaya. Eylemlerin katılımları çeşitli yaş kısıtlamaları ve salgına rağmen çoğu yerde azalmadı. Birçok şehirde kadınların sokak ısrarı yasaklara rağmen devam etti. Ancak bu niceliksel verilerden öte bir mesajı vardı 25 Kasım eylemlerinin. Sokağa çıkıp eylemlerde olan kadınlar ya da eylemlere gelemese de evinden, sosyal medyadan, gönlünden kadın mücadelesine katılan kadınlar, pandemi koşullarının yaşamlarında yarattığı kapanı görüyor ve buna karşı sesini duyurabileceği alanlar arıyor. Kadınların kazanımlarından vazgeçmeye niyeti yok. Peki, biz; kadın hareketi ya da feminist hareket, salgınla beraber güçlenen erkek şiddeti, kadın düşmanı politikalar ve erkek egemenliği karşısında kadınların öfkesini ve isteklerini yönlendirebilecek, örgütleyebilecek durumda mıyız? Son yıllarda toplumun en bilinçli ve örgütlü kesimini oluşturan kadınları bütün toplumun daha iyi bir yaşam umudunun temsilcisi yapabilecek miyiz ya da buna aday mıyız?

25 yıl kaybetmek...

Daha önce bir Mor Pusula yazısında salgın döneminde özellikle ev içerisinde erkek şiddetindeki ani artışın "gölge pandemi" olarak adlandırılmaya başlandığını yazmıştık. Geçtiğimiz hafta 25 Kasım vesilesiyle Birleşmiş Milletler Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadının Güçlendirilmesi (UN Women) Birimi'nin COVID-19 çalışmaları yeniden gündem oldu. Bu çalışmalara göre kadınlar uğruna mücadele ederek 25 yılda kazandıklarını bir yıl içinde yitirilebilir.

Salgınla ortaya çıkan ek bakım ve ücretsiz ev içi emek ihtiyacını da kadınların üstlenmesi, "1950'lerin toplumsal cinsiyet rollerine geri dönülmesi riski" yaratıyor. Yine aynı birimin verilerine göre dünya üzerindeki ücretsiz işlerin çoğunu zaten kadınlar yapıyorken, salgınla beraber bu iş yükü en az ikiye katlanmış durumda. Birçok kadın bu yük artışında dolayı işlerine geri dönemiyor. Araştırma yapılan birçok ülkede kadınların şiddet başvurularının, özellikle aile içerisindeki erkek şiddetinin arttığı da veriler arasında.

Türkiye'de devlet kadınların maruz bırakıldığı eşitsizliklere ve şiddete dair istatistik oluşturmuyor. Üstünü örtüyor. Biz bu verileri kadın örgütlerinin basından derlediği raporlarla öğreniyoruz. Her 25 Kasım öncesinde olduğu gibi bu yıl da İçişleri Bakanı Süleyman Soylu, resmi olmayan rakamlarla şiddetin azaldığını anlatıp erkekleri ayıpladı. Erkek şiddetine suç demeyen, 6284 sayılı yasanın uygulanması için üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmeyen, pandemiyle birlikte kadınların şiddete daha açık hale gelmiş olmasına dair önlemler almayan bir Bakandan bahsediyoruz. Aynı Bakan neredeyse bütün 25 Kasım eylemlerinde polisi kadınların karşısına çıkardı. Kısacası devlet cephesinde değişen bir şey yok. Ancak kadınlar cephesinde toplumsal, cinsel, ekonomik eşitsizliklerin ve erkek şiddetinin artışı var. Son yıllarda kadın hareketinin tırmalayarak kazandıklarını kaybetmesi riski var. Buna izin veremeyiz. Vermemeliyiz.

Barikatları aşmak...

Türkiye'de özellikle son 10 yıldır, artan kadın düşmanlığına karşı kadın hareketi hem sokak eylemleriyle, hem ürettiği bilgiyle hem de kadın dayanışması ile güçlü yanıtlar üretti. Ancak özellikle rejim değişikliği sonrası kazanılmış haklara yönelen saldırılar ve bir bütün olarak toplumsal yaşamı ve tabii ki kadınları kuşatan gerici–faşist politikalar karşısında bugüne kadar ürettiklerimizin, mücadele yol, yöntem ve araçlarımızın yetmediğini söyleyebiliriz. Son 9 aydır buna bir de salgın yönetiminin kadınların hayatında yol açtığı tahribat eklendi.

Bu 25 Kasım öncesi çoğu kadın platformu sokak eylemi yapıp yapmama, eylemi en güvenli yerde ya da simgesel alanda yapma, polis şiddeti karşısında alınacak tutum gibi tartışmalarla tıkanma dönemleri yaşadı.

Bu tartışmalar tarihsel bir mücadele gününü salgın koşullarında kadınların hayatına yönelen tehditlere karşı bir direniş gününe çevirme iddiasını, en azından hazırlık süreçleri açısından, geri düşüren sonuçlar yarattı. Evet, 25 Kasım'da birçok şehirde karşımıza polis barikatı çıktı, çıkmaya da devam edecek ve hem deneyimlerimize bakarak hem de yeni yol ve yöntemlerle polis barikatını nasıl aşacağımızı bulmalıyız. Ancak aşmamız gereken tek barikat polis barikatı değil. Ya da bir eylemin, bir hareketin başarısının sadece polis barikatı karşısındaki tutumuyla ölçüldüğünü iddia etmiyoruz. Bu açıdan ne yasaklı meydanlarda eylem yapma tutumu, ne yürüme iddiası ne de sokağa çıkma kararlılığı, düz bir sokak militanlığı tartışması değil.

Bütün bunlar salgınla beraber eskisine oranla daha temsili hale gelse de aynı kararlılıkla "Buradayız, erkeklerin ve devletin şiddetine boyun eğmiyoruz, birbirimizden cesaret alıyoruz" diyebilmenin, sesimizi duyurabilmenin etkili birer yolu. Ve elbette ki tek yolu değil. Kadınların birbirinden güç alacağı her sohbet, her etkinlik, her eylem, her türlü dayanışma hayatlarımız üzerindeki baskıyı kıracak hale getirilebilir. Hiçbirini birbirinin yerine koymadan önümüzdeki barikatları nasıl aşacağımızın yollarını aramalıyız.

Faşizmin, dinci gericiliğin, savaş politikalarının belirleyiciliğinde, kapitalist kriz koşullarında ve salgın altında kolektif politika ve eylem nasıl üretilir? Bugüne kadar oluşturduğumuz eylem birliktelikleri, platformlar ve bir arada durmamızı sağlayan hukuk yeterli mi? Kendini değil mücadelenin çıkarlarını korumayı önceleyecek, ilerlemeye niyeti olanı engellemeyecek bir hukuku kurabilecek miyiz? Kadın hareketi toplumsal hareketin ön açıcı bir parçası olarak örgütlenemez mi? Yüz yüze temasın iyice azaldığı, kitlesel buluşmaların kısıtlandığı koşullarda birbirimize dokunmanın, birbirimizden güç almanın yolları nelerdir?

Peki, iktidarların ve erkeklerin kadınların özerk varlığının üzerinde tepindiği bu günlerde, bıçak kemiğe dayandığında ya da bunu beklemeden "sesimiz yankılansın" demenin, "yeter artık" demenin, "isyandayız" demenin temsili değil gerçek ve en kitlesel yolunu açabilecek miyiz? "Gece karanlıktan korkarsan bu kenti ateşe veririz" sözünün verdiği güveni hepimiz hissediyoruz, peki yeri gediğinde Meksikalı kadınlar gibi erkek adaletin simgesi mahkemeleri ateşe verebilecek miyiz? "Grev midir?", "direniş midir?" tartışmalarına boğulmadan gerçekten hayatı durdurabilecek miyiz?... Görünen o ki kadın hareketinin konuşmaya, deneyimlerini değerlendirmeye, birbirinin ve mücadelenin önünü açacak yollar bulmaya ihtiyacı var.

Birbirimiz için...

Bu 25 Kasım'ın en güçlü vurgusu birbirimiz için eylemde olduğumuza ve birbirimizden vazgeçmediğimize dairdi. Birbirimiz için neler yapmamız gerektiğini sadece kadın hareketi değil tek tek kadın örgütleri de gündeme alacaktır elbette.

Türkiye'de ilk COVID-19 vakası açıklandığı günlerde Kadın Savunma Ağı online toplantılar ve etkinlikler yapmaya başladı. Daha ilk günlerde "Pandemi günlerinde kadınlardan acil çağrı" açıklamasıyla hem kadınlara seslendi hem de iktidarın acil olarak yapması gerekenleri sıraladı.

Peşi sıra hem eylemlerle hem de kadın hareketinin ortak online çalışmalarıyla bu talepleri örgütlemeye çalıştı. "Yeni normalde kadınlar konuşuyor" diyerek sistemin içinde olduğu çoklu krizlerin kadınları nasıl etkilediğini ve mücadele olanaklarını tartıştı. İstanbul Sözleşmesi'nin feshi tartışmalarına kadın örgütleri ve feministlerle beraber başarılı bir yanıt üretildi.

Kadınlarla küçük gruplar halinde bir araya gelmenin yolları arandı. 25 Kasım geleneksel olanı çok aşamayan yöntemlerle de olsa şehir şehir iradi olarak örgütlendi. Birbirimizden de mücadelemizden de vazgeçmedik. Ancak yaptıklarımızla yetinemeyiz.

COVID-19 nedeniyle her gün binlerce insan hastalanıyor, yüzlercesi yaşamını yitiriyor. AKP-MHP iktidarı 9 aydır halkı salgından korumak yerine salgını sermayenin karını arttırmak ve iktidarda kalmak için bir fırsat olarak değerlendiriyor. Ülke ekonomisi çökmüş, bu çöküntünün altında ezilenlerin ilk sıralarında kadınlar geliyor. Salgına önlem diye alınan uyduruk kısıtlamalar kadınları sosyal hayattan geri çektiriyor, güvenli diye sığınılan evler kadınlar için birer cehenneme dönüşüyor. Sistemin bir kuruluşu bile kadınların 25 yıllık kazanımlarını bir yıl içinde kaybedebileceği söylüyor. Bu koşullarda elbette elimizde olanla, 25 Kasım'da yaptığımız sokak eylemleriyle yetinemeyiz. Birbirimiz için daha yapacaklarımız var. Evde ya da sokakta kadınlarla birlikte sesini yükseltebilecek, iktidara ya görevini yap ya da defol git diyebilecek, kadından kadına gerçek ve kalıcı bağlar kurabilecek bir mücadelenin yollarını her şeyden önce kendi gücümüze dayanarak arayıp bulmalıyız. 25 Kasım'dan bir gün sonra yapılan online değerlendirme toplantısına ayağında uyutmaya çalıştığı çocuğuyla katılan bir kadın avukatın olduğu örgüt bunu yapabilecek güce kesinlikle sahiptir.

Pandemi kimleri zengin etti?

Pandeminin ilk çeyreğine denk düşen mali dönem analizinde satış, kar gibi kriterlerin tamamında artış yakalan şirketler şunlar: AlcatelLucent, Despec Bilgisayar, Arena Bilgisayar, Netaş, BİM Mağazaları, Şok Marketler, Dardanel, Deva Holding, Türk Traktör, Ege Seramik ve Ege Gübre. Bu listede farklı kriterlerle büyüyen şirketler arasında gıda sektörünün büyük gruplarından Pınar Holding, Tat Gıda, Kent Gıda da farklı sıralamalarda yer alıyor. Pandeminin gıdaya olan talebi arttırması ve bu sektörün pandemiden etkilenmeyecek mallar ürettiği göz önüne alınabilir tabii.

Özge Yurttaş I 4 Aralık 2020

Ocak 2020'de Çin'in Wuhan bölgesinde başlayan ve Mart ayı itibariyle Türkiye'yi de etkisi altına alan COVID-19 Pandemisi tüm toplumsal ve ekonomik yaşamı etkileyecek sonuçlar yarattı. An be an tanık olduğumuz bu süreci ve olanları baştan anlatmanın elbette bir gereği yok. Henüz sosyal ve ekonomik uzun dönemli sonuçlarına tanık da değiliz.

Son 9 ayda pandemi kapsamında iktidarın emekçileri ve küçük ölçekli esnafı, kendi hesabına çalışanları göz etmediği bir pandemi politikası izlediği de ortada. Kapanma, zorunlu olmayan sektörler dışında üretimin durması gibi çağrılar ise bizzat Erdoğan tarafından "Türkiye çarkları durdurma lüksüne sahip bir ülke değildir" açıklamasıyla reddedildi.

Peki çarklar durmadı da kim kazandı? Pandemi Türkiye'de hangi sektörleri kalkındırdı. Hangi markalar / sermaye grupları Pandemi ile beraber kazandı? Olaya genelde emek cephesinden bakmaya alışık birisi olarak bir de patronlar ne durumda diye bakmayı denedim.

Pandemi kimlere yaradı sorusuna yanıt ararken ulaşılabildiğim en güncel verilerin Haziran 2020'ye kadar olduğunu bu nedenle Pandemi'nin "ilk çeyreği"ni yani ilk 3 aylık dönemini ele aldığımı belirtmek isterim. Belki birkaç ay sonra daha uzun vadeli sonuçları değerlendirilerek bu çalışma revize edilebilir.

Öncelikle pandemi sürecinin sektörlere etkileri üzerine kapsamlı bir rapor yayımlayan uluslararası denetim ve danışmanlık firması Deloitte'nin hazırladığı Mayıs 2020 tarihli 'Küresel Covid-19 Salgınının Türkiye'de Farklı Kategorilere Etkileri' raporuna bakmakta fayda var.[1]Deloitte raporu hazırlarken, internet trafik verileri, sosyal medya etkileşimleri, arama motoru sonuçları, uygulama verileri, sektör temsilcileri ile görüşmeler ve mobil uygulama kullanım verilerinden faydalanarak dijital etkileşim üzerinden bir analiz yapmış. Bu analizlere lojistik, enerji, ilaç sektörleri dahil değil.

Kaynak: Deloitte Küresel Covid-19 Salgınının Türkiye'de Farklı Kategorilere Etkileri raporu

Deloitte, raporunda 60 farklı sektör tanımlamış ve dijital etkileşimi baz alarak bu sektörlerin pandemiden nasıl etkilendiğine bakmış. Öncelikle Pandemi döneminde dijital etkileşimi Ocak ile Nisan ayı arasında en çok artan kategori yüzde 1500 ile Zoom, Skype gibi uzaktan eğitim ve çalışma uygulamaları. İkinci sırada yüzde 250 artış oranıyla Fitness uygulamaları. Aynı dönemde önlemler kapsamında spor salonlarının yüzde 90lık bir düşüş yaşaması da ayrıca dikkat çekici. Dijital etkileşim artışında yine Ocak- Nisan döneminde yüzde 200 artış sağlayan Üçüncü kategori mobil perakende. Yani online olarak gerçekleşen alışveriş uygulamaları. Bu durumda raporda önemli bir veri daha var. Salgının ilk ayında ulusal market zincirleri (Migros, Carrefour vb.) e-ticaret konusunda erkenden adım atmış olmanın avantajını yaşamış ve Şok, Bim gibi "indirim marketler" karşısında avantaj sağlamış. Fakat Nisan ayı itibariyle indirim marketler uzaktan alışveriş için yeni çalışma modelleri geliştirince yaşadıkları düşüşü telafi etmişler.

Market işçilerinin angaryası ile gelen başarı

Ben böyle model yazınca profesyonel bir çalışma yapıldığını düşünmeyin rica ederim. Hepimiz tanık olduk. BİM'in Şok market çalışanlarının telefonlarla alınan siparişleri bakkal çırağı gibi yaya ve kendi imkanları ile alışveriş poşetleri taşıyarak iletmeye zorlandıklarına. Hiçbir önlem alınmaksızın, mağazalardaki iş yüklerinin üzerine bir yenisi eklenerek zorla sipariş teslimatına gönderilmelerinden bahsediyoruz. Ama görüyorsunuz. Hızlı ve esnek olan kazanıyor. Aşağıda bu gayri insani angaryaya dayalı çalışma zorlamasının market zincirlere nasıl daha çok kazandırdığına dair verilerden bahsedeceğiz.

Raporda yerel pazar yerlerinde de yüzde 50'lik olumlu bir etkileşim artışı olduğu ve aynı dönemde yabancı pazaryerlerinin, özellikle Asya merkezli olanların büyük oranlarda talep kaybı yaşadığı belirtilmiş. Yani Trendyol, Gittigidiyor, Hepsiburada gibi "yerli" olan satış platformları bu süreçte avantaj elde ederken Alibaba gibi Asya merkezli satış platformları zararlı çıkmış.

Mobil perakende yükselişte Deloitte'nin raporunda özetlemek gerekirse Pandemi'den en yüksek pozitif etkilenen kategoriler sıralamasının ilk 10 şöyle: Zoom, Skype gibi uzaktan eğitim ve çalışma uygulamaları. fitness uygulamaları, mobil perakende, ulusal market zincirler, hobi ürünleri ve hizmetleri, kamu bankaları, online eğitim, e-devlet gibi kamu hizmetleri, internet TV ve evcil hayvan ürünleri.

Bu sıralama aslında online olarak satılabilen her şeyi kapsıyor. Kültür sanat ve spor konusunda önlemler nedeniyle büyük bir sektörel çöküş yaşanırken insanların eve ve kendilerine "yatırım yaptığını" söylemek mümkün. İnsanlar her durumda almaya, sermaye ise satmaya devam etmiş. Sadece ihtiyaçların yönü ve satışın mecraları değişmiş durumda. Dijital etkileşimin aktörlerini oluşturan ve potansiyel müşterilerin ağırlıklı kısmını kapsayan milyonlarca insan ev içine ve kendine yatırım yapmış.

Bu koşullarda bazı istisnalar da var elbette. Öncelikle kamu bankalarına dair etkileşim yüzde 80 oranında artarken özel bankalarda aksine yüzde 10'luk bir düşüş olmuş. Raporu hazırlayan kurum bunu kamu bankalarının nisan ayında özel bankalara kıyasla kredi arzına devam etmeleri ile açıklamış. İşin aslını bilenler bunun ne anlama geldiğini bize daha iyi açıklar sanırım.

Yemek siparişlerinde de pandeminin ilk çeyreğinde yüzde 55'lik bir azalma olmuş. Bunun geçen ay yeme içme mekânlarının kapatılması ve yalnızca paket servis / gel al satışa müsaade edilmesiyle nasıl değiştiğini ilerleyen zamanlarda göreceğiz.

Aktarların hevesi kursağında kaldı Bir ilginç bilgi ise "sağlık destek ürünü" olarak nitelenen takviyeler ve "alternatif" tıp ürünlerine dair. Bu kategorideki dijital etkileşime dair rapor kurumu şöyle demiş: "Mart ayı içerisinde hızla artan talebin Nisan ayında yerini doygunluğa bıraktığını gözlemliyoruz. Aktar ve bal kategorisinde Mart'a göre talep daha hızlı düşerken vitaminlerde daha yumuşak bir normalleşme süreci gözlemlenmiştir."

Son olarak pandeminin ilk çeyreğinde değer kazanan kategoriler açısından sınıfsal bazı tercihler de öne çıkıyor. Örneğin bu dönemde Online eğitimler yüzde 75, meditasyon yüzde 30, orta fiyat kategorili ürünler ağırlıklı olmak üzere kişisel bakım yüzde 40 oranında artış göstermiş. Beyaz yaka olarak tabir edilen işçi sınıfının eğitimli ve tüketim alışkanlıkları spesifik özellikler gösteren kesimi Pandemide de bu özgünlüğü sürdürmüş.

Ulaşım ve kültür-sanat en çok düşenler

Pandemide kaybedenlere de bakmak lazım. En büyük zararı yüzde 95 ile havayolu dışı ulaşım, (otobüs, deniz, raylı sistem), yüzde 95 ile kültür ve sinema sektörü, yüzde 90 ile hava yolu ve spor salonları, yüzde 85 ile otel konaklama, yüzde 80 ile oto kiralama, yüzde 80 ile bahis, yüzde 70 ile spor medyası, yüzde 60 ile kariyer alanı görmüş. Kamu sağlığı da zarar eden / görenler kategorisinde yer alıyor.

Borsa İstanbul'un (BİST) yılın ikinci çeyrek bilanço dönemine dair verilerine baktığımızda ise sektörel bazda pandemide havacılık, demir-çelik, petrokimya sektörlerinde kayıplar yaşandığı, gıda, ilaç, teknoloji sektörlerinde ise ciro artışı yaşadığı görülüyor. Pandemi döneminde büyüyen sektörlerden biri de Züccaciye ve küçük ev aletler sektörü. Bu sektörde bazı ürünlerin satışında %300'e varan artışlar olduğu belirtiliyor. [2]

Sektörler konusunda durum ve beklentiler bu yönde. Peki tek tek kurumlar, gruplar ve markalar açısından durum ne?

Kazanan şirketler kim?

Ekonomist'in 10 Eylül tarihli "Bilançolarda öne çıkan 29 Şirket"[3] haberine göre Pandeminin ilk çeyreğine denk düşen mali dönem analizinde satış, kar gibi kriterlerin tamamında artış yakalan şirketler şunlar: AlcatelLucent, Despec Bilgisayar, Arena Bilgisayar, Netaş, BİM Mağazaları, Şok Marketler, Dardanel, Deva Holding, Türk Traktör, Ege Seramik ve Ege Gübre. Bu listede farklı kriterlerle büyüyen şirketler arasında gıda sektörünün büyük gruplarından Pınar Holding, Tat Gıda, Kent Gıda da farklı sıralamalarda yer alıyor. Pandeminin gıdaya olan talebi arttırması ve bu sektörün pandemiden etkilenmeyecek mallar ürettiği göz önüne alınabilir tabii.

Burada isimleri geçmeyen sermaye gruplarının zarar ettiği düşünülmesin. Örneğin Ülker markasının sahibi olan Yıldız Holding de yılın ilk yarısında 2019'un aynı dönemine göre konsolide ciroda yüzde 18 artışa sahip olduklarını söylüyor.

Gelelim gayri insanı çalışma koşulları, artan angaryalarla öne çıkan market zincirlere. 2020'nin ilk yarısında dört büyük zincir marketin(BİM, Migros, Carrefoursa, Şok) bilançosu geçen senenin aynı dönemine göre yüzde 32 artışla 53,5 milyar TL'ye yükselmiş.[4]

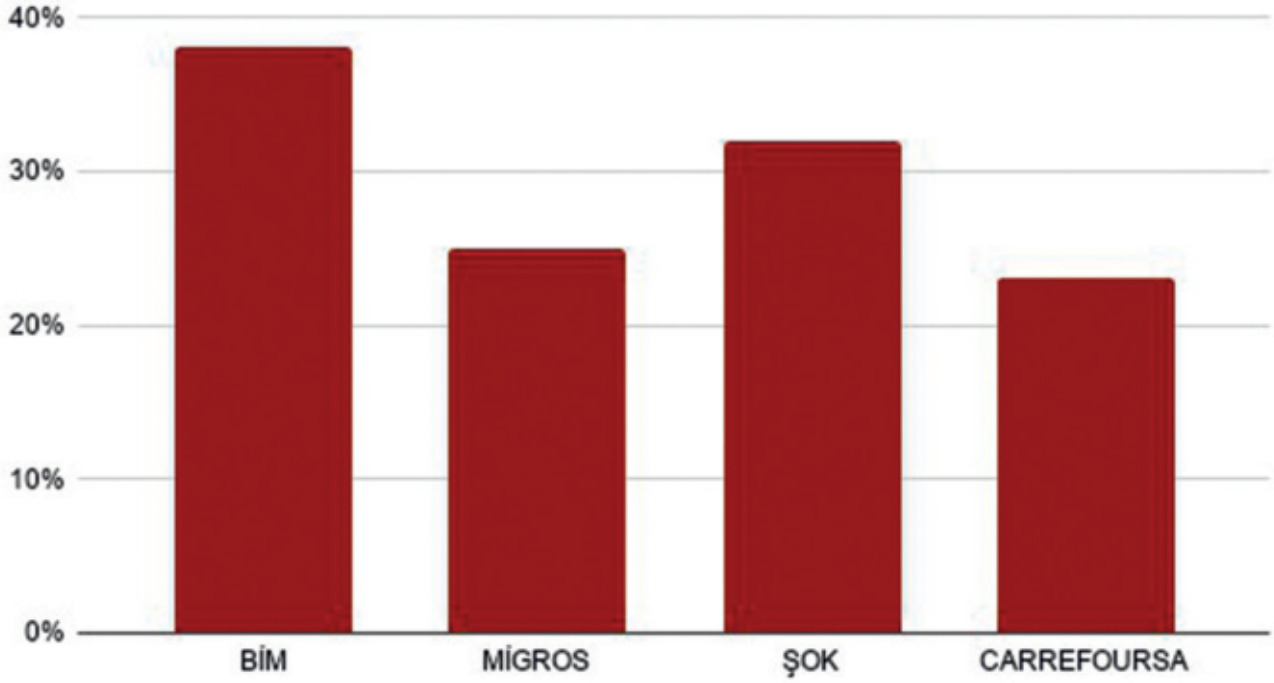

PANDEMİ DÖNEMİNDE BİR ÖNCEKİ YILA GÖRE CİRO ARTIŞI

Bu dönemde en fazla ciroyu 26,6 milyar TL ile Bim yapmış. Oransal olarak da en çok ciro artışı, yüzde 38 ile Bim'e ait. Şok ise cirosunu bu dönemde yüzde 32 artışla 9,9 milyar TL'ye yükseltirken, brüt kârını da yüzde 35 artışla 2,3 milyar TL'ye çıkardı.2020'nin ilk yarısında Migros'un cirosu yüzde 25 artışla 13,4 milyar TL'ye yükseldi. Carrefoursa bu dönemde cirosunu yüzde 23 artışla 3,6 milyar TL'ye yükseltti.

Milyonlarca emekçinin canı pahasına dönen bu çarklar kimin için durmuyor. Kimler pandemide de servetlerine servet katıyor sorusuna yanıt ararken karşımıza ilk elden çıkan ve derin bir analize girişmeden gördüklerimiz bunlar. Market zincirlerin yoğun bir emek sömürüsü üzerine inşa ettikleri imparatorluk ortada. Teknoloji tabanlı yatırım yapan firmalar her devirde olduğu gibi pandemi döneminde de kazananlar arasında. Enerji şirketlerinin sarsılmaz konumunda iktidarın sağladığı sınırsız olanak ve kolaylıkları da göz önüne almak gerekir.

Yukarıda sıralanan sayılar, yüzdelik oranlar ve daha fazlası bizim alacakaranlıktan gün batana dek alınteri döktüğümüz saatlerin bakiyesidir. Grafik sütunların, bilançoların altında etiyle kemiğiyle milyonlarca işçinin sureti vardır.

[1] Raporun tamamına ulaşmak için: https://www2.deloitte.com/tr/tr/pages/consulting/articles/kuresel-covid-19-salgininin-turkiyede-farkli-kategorilere-etkileri.html

[2]https://www.ekonomist.com.tr/arastirmalar/ev-pazarina-pandemi-dopingi.html

[3]https://www.ekonomist.com.tr/borsa/bilancolarda-one-cikan-29-sirket.html

[4]https://www.haberler.com/bim-sok-migros-ve-carrefoursa-arasinda-en-cok-13521556-haberi/

Özsavunma ihtiyacından örgütlenmeye doğru

Bugün güvencesizliğe de sarı sendika saltanatına da karşı çıkan en ufak ses, yarın bir örgüt olarak iktidarın karşısına dikilebilir. Ancak bu potansiyeli bugünün acil sorunlarına yanıt verebilecek şekilde işçileri güçlendiren bir hazırlık aşamasıyla yoğurmalıyız

Osman Çokaman I 4 Aralık 2020 EMEK SAYI 5

Kamuda işçilerin güvencesiz koşullarda çalışmaları bugünlerde yaygın olarak virüse yakalanmaları ve hayatlarını kaybetmeleriyle sonuçlanıyor.

Özellikle sağlık alanında vaka sayılarındaki artış gösteriyor ki, işçilerin özsavunma kapasitesini güçlendirecek güçlü bir mücadele stratejisine ihtiyacımız var. Dolayısıyla güvencesizlik karıştı mücadelenin sendikal örgütlenme ve hatta sendikal örgütlenmenin de sınırlarını aşan bir işçi örgütlenmesi bağlamında ele alınması gerekir.

1 Kasım neyin umuduydu?

Yıllarca kamuda taşeron belasıyla çalışan işçiler, "taşeron işçi hareketi"nin de etkisiyle kadrolu çalışma güvencesine kavuşmuştu. Ancak kadrolu çalışma şartlarının birçok beklentiyi de karşılamadığı yaşanarak görüldü. Üstelik iktidar cephesinden geliştirilen hamleyle, taşeron karşıtı mücadelenin etkili sendikalarını devre dışı bırakarak ve ayak oyunlarıyla sarı sendikaları işçinin tepesine bir vekâlet unsuru gibi dikerek güvencesiz çalışma koşullarının sürekliliği sağlanılmaya çalışıldı.

Güvencesizliğin yarattığı bıkkınlık karşısında her ufak umut beklentisi işçiler tarafından tutunacak dal misali muamele gördü. Geçtiğimiz 1 Kasım tarihi de bu beklentilerin en büyüklerinden biriydi. 1 Kasım'a sihirli bir anlam yükleyen kamu işçileri maalesef beklentilerinin karşılığını göremedi. Taşerondan kadroya geçerken tabi olunan çerçeve toplu iş sözleşmesinin (TİS) bitiş tarihi olan 1 Kasım, aynı zamanda işkolu değişikliklerinin de önünü açtı. Yani bir hayrı varsa sadece işçilerin çalıştığı işyerleriyle alakalı bir işkolunda gözükmesidir.

Ancak işçilerin yaygın olarak 1 Kasım'a yüklediği "daha iyi şartlarda kadro" veya "yeni bir toplu iş sözleşmesi" gibi anlamlar arkasında yatan güvenceli çalışma beklentisi ancak bir mücadeleyle sağlanabileceğine dönük örgütlenme arayışıyla umutsuzluğa gömülme arasında salınım halinde. İşçi sınıfı hareketi bu durumu nasıl değerlendirecek?

İşçiler üzerinde sendikal saltanat

Sağlık alanında, işçilerin hak beklentisine aracılık edebilecek örgütlenme arayışı ilk olarak kendisini bugüne kadar bir biçimiyle "mahkûm" edildikleri Hak-İş'e tepki biçimleri doğurdu. Hak-İş'ten istifa etmek (yer yer toplu istifalar) ve başka konfederasyonlara yönelmekten, örgütsüzlüğü yeğlemeye kadar çeşitli tavır alışlar gerçekleşti.

Üstelik Hak-İş'in işkolu değişikliğine karşı çıkması da büyük bir tepkiye yol açtı. Ancak özellikle 1 Kasım sonrası üye kaybına uğrayan ya da işçilerin farklı sendikalara yöneldiğini gören Hak-İş, işçileri kendisine mahkûm edecek iki tür taktik geliştirdi.

Birincisi 1 Kasım öncesinde üniversite hastanelerinde, hastane çoğunluğu farklı sendikalara üye olsa dahi İŞKUR üzerinden işe girenleri üye yaparak yetki başvurusunda bulundu. Bu durum 1 Kasım sonrasında işkolu değişikliği olan işçiler için de toplu iş sözleşmesi görüşmeleri süresince biriken geriye dönük alacaklarından faydalanmak için Hak-İş'e üye olma "zorunluluğu"nu beraberinde getiriyor.

Bir diğer taktik ise, devlet hastanelerinde çalışan ve zaten ağustos ayında TİS imzalandığı için Hak-İş'e üye olmadan da "dayanışma dilekçesiyle" TİS'ten yararlanmak isteyen işçilerin üzerinde yalan ve baskıya dayanarak üye yapmak şeklindeydi. "Bize üye olmazsanız haklarınızdan yararlanamazsınız" yalanıyla adeta örgütlenmiş gibi hemen hemen her hastanede dayanışma dilekçelerini yok sayan, zorla geri çektiren idare tutumları işçilerin büyük bir kısmını yine Hak-İş üyeliğinde kalmaya zorladı.

İşçilerin ihtiyacı özsavunma

Bu sürecin pandemi koşullarında işçi sağlığı başat bir sorunken böyle yaşanmasında en büyük etken, şüphesiz işçiler tarafından 1 Kasım tarihine yüklenen anlamlardı. "Belki olur" diye daha iyi şartlarda TİS, ücret artışı, sosyal haklarda iyileştirme beklentisi yine sarı sendikacılık ve devlet bağlantısının oluşturduğu takoza takıldı. Ancak bir kez daha kanıtladı ki uzun soluklu ve yalnızca TİS odaklı olmayan bir şekilde işçilerin örgütlenmesini çok yönlü geliştirmeye ihtiyaç var.

Bu ihtiyacın başında da salgın koşullarında öncelikle hayatlarımızı korumaya dönük bir şekilde özsavunma örgütlerini düşünmemiz gerekiyor.

Zaten salgının ilk günlerinde hastanelerden daha fazla maske talep eden, daha sağlıklı dinlenme odaları ve yemek yiyecek yerler tesis edilmesini sağlamaya dönük harekete geçen işçi grupları bir nevi hastanelerde salgınla mücadele komiteleri olarak örgütlenme potansiyeli taşıyor. Bu potansiyeli gerçek komitelere dönüştürmek aynı zamanda uzun vadede, işçiler üzerinde kurulan sarı sendika saltanatını da yıkmaya hazır bir altyapının oluşmasını sağlayacak, özsavunma/özyönetim fikriyle bugünden hazırlanan bir sendikal stratejinin parçası olarak ele alınmalıdır.

Bugün güvencesizliğe de sarı sendika saltanatına da karşı çıkan en ufak ses, yarın bir örgüt olarak iktidarın karşısına dikilebilir. Ancak bu potansiyeli bugünün acil sorunlarına yanıt verebilecek şekilde işçileri güçlendiren bir hazırlık aşamasıyla yoğurmalıyız. İş Kanunu'ndaki en basit haklardan İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'na kadar haklarını bilen işçiler müdür, şef, sendikacı karşısında özgüvensiz kalmayacaktır, öyleyse işçilerin bu kapasitesini genişletmeliyiz. Kendisine yapılan haksızlığı her yerde teşhir ederek toplumda itibarsızlaştırmayı bir mücadele biçimi olarak ele alan işçiler artık geri çekilmeye o kadar da yatkın olmayacaktır. Öyleyse işçilerin bu gücünü ve kabiliyetlerini artırmalıyız. En nihai olarak da sendika üyeliği sınırında değil bizzat kendi karar aldığı, aldığı kararın peşinde gittiği, sözünü söylediği bir özörgütlenmeyi geliştiren işçiler artık geri adım atmaz. Öyleyse işçilerin komiteleşmesini teşvik etmeli ve kolaylaştırıcı olmalıyız.

Mücadeleyi toplumsallaştıralım

Başta sağlık olmak üzere pandemi ve büyük kapatılma koşullarında zaruri yapılması gereken işleri yapan işçiler deyim yerindeyse bir kahramandırlar. Üstelik en kötü koşullarda çalışmalarına rağmen hayatın sürekliliğini de sağlıyorlar. Ancak hak ettikleri değeri görmüyorlar. Bunun için bir yanı -örneğin- hastanelerde sağlık emekçilerinin güvenceli çalışma mücadelesiyse bir yanı da sağlığı, bir halk sağlığı sorunu olarak ele alacak sağlık hakkı mücadelesidir. Büyük bir kısmını sağlık emekçilerinin de yaşadığı fatura ödeme derdinden kira sorununa kadar her başlık iç içe geçerek ilerlemeli ve sendikal sınırları aşan, sendika aracının da dâhil olduğu çizgiye dönüşmelidir.

Özellikle salgın koşullarında, yer yer ortaya çıkan bireysel itirazlardan daha örgütlü direnişlere kadar bir dizi olanak bunun gerçek bir harekete dönüşme potansiyelini gösteriyor. Öyleyse bunu daha etkili bir harekete dönüştürelim.

İşyerlerimizde salgınla mücadele komiteleri kuralım

İşyerlerinde oluşturacağımız ile doğrudan hayatımıza dair alınan kararlara müdahale edecek düzenekleri kurmak zorundayız. Çalışmayan iş sağlığı ve güvenliği kurullarını çalışır hale dönüştürmek, salgın karşısında alınmayan tedbirleri mücadele ederek hayata geçirmek gibi bir görev önümüzde bugünün ödevi olarak durmaktadır

Süleyman Keskin I 4 Aralık 2020

Koronavirüs (COVID-19) salgını hayatımızın her alanını kuşatmış durumda. Türkiye, günlük 30 bini bulan vaka sayısıyla dünyada üçüncü sırada olup, Avrupa'nın ise en yüksek vaka görülen ülkesi konumuna geldi. Hemen her hafta yeni tedbirler açıklanıyor ama salgının yayılmasının önüne geçilemiyor ve sorumluluk ise alınan kurallara uymadığı gerekçesi ile halka atılıyor. Salgının en başından beri vaka sayılarını halktan gizleyerek her şey kontrol altındaymış gibi davrananlar, aldıkları her tedbirde sermayenin çarklarının dönmesini garantiye alıp emeği ile geçinenleri, halkı yok sayarak salgın ile karşı karşıya savunmasız bıraktılar. COVID-19 hastalığının en hızlı yayıldığı ve en yaygın görüldüğü toplumsal kesimlere bakıldığında da işçi sınıfının başta geldiği açık bir şekilde görülmektedir. COVID-19 salgınının yayılım haritasına da bakarsak işçilerin yoğun yaşadıkları mahalleler tamamen kırmızıya dönüşmüş durumdadır.

Ve bu haritanın bize gösterdiği tek şey vardır; o da salgının işçi sınıfı hastalığına dönüştüğüdür.

Bu tablonun ortaya çıkmasında şüphesiz alınan tedbirlerin işçi sınıfı üzerinde hiçbir karşılığının olmamasıdır. Hepimiz şahidizdir sokağa çıkma yasaklarında özel izinler ile çalıştırılan işçilere, balık istifi servisler ve toplu taşıma ile seyahat etmek zorunda kalanlara, hastalandığında çalışmaya devam ettirilenlere...

Pandeminin ilk günlerinde 'evde kal' çağrıları yapılırken de tablo bundan farksız değildi. O zaman yaşanan sessizliği Enerji-Sen olarak İSKİ Genel Müdürlüğü önünde yapmış olduğumuz eylem ile nasıl bozduysak, yapılması gerekeni ortaya koymayı başarabildiysek bugün de aynı cüret ve kararlılık ile yol yürümeliyiz. Dün nasıl yaptıysak bugün de başarabiliriz. Pandeminin ilk dalgasında yürütmüş olduğumuz fiili mücadeleler ile çalıştığımız işyerlerinde birçok tedbir aldırmayı başarmıştık.

Nadiren COVID-19 hastalığının görüldüğü işletmelerimizde "yeni normal" adını verdikleri süreç ile alınan tedbirlerin gevşetilmesiyle maalesef ki artık her işletmemizde salgına yakalanan işçi arkadaşlarımıza denk gelmekteyiz. Ama bu tabloya da seyirci kalmayacağız. Salgının daha uzunca bir süre hayatımızın bir parçası olacağını düşünürsek tüm plan ve programımızı ona göre planlamalıyız. İşyerlerinde oluşturacağımız salgınla mücadele komiteleri ile doğrudan hayatımıza dair alınan kararlara müdahale edecek düzenekleri kurmak zorundayız. Çalışmayan iş sağlığı ve güvenliği kurullarını çalışır hale dönüştürmek, salgın karşısında alınmayan tedbirleri mücadele ederek hayata geçirmek gibi bir görev önümüzde bugünün ödevi olarak durmaktadır.

Harekete geçme zamanı
Sayaç okuma işçilerine yapmış olduğumuz çağrının ardından onlarca öncü işçi arkadaşımızla bir araya geldik. Çalışma koşullarımızı birlikte beraber değerlendirdik ve aşağıda belirttiğimiz taleplerimizi birlikte oluşturduk:

1) COVID-19 hastalığının en hızlı yayıldığı ve en yaygın görüldüğü toplumsal kesimlerin başında işçi sınıfı gelmektedir. İşçi mahallelerinde tamamen kırmızıya dönen salgın haritaları net olarak göstermektedir ki COVID-19 işçi sınıfı hastalığı haline gelmiştir. Salgına yakalanan tüm işçiler için SGK'ya iş kazası olarak bildirilmelidir.

2) Tüm uzmanların salgına karşı en etkili çözümün hijyen olduğunu belirtmektedir. Kamusal hizmet üretmek ile yükümlü olan kurumlarımız bu hassasiyet ile davranmalı kapama işlemlerinin durdurmalı İstanbul üzerinde ne kadar su ve doğalgaz saati kapalı ise acil açılmalıdır.

3) Virüsün yayılma hızı göz önüne alınarak İBB Başkanı Sayın Ekrem İmamoğlu'nun da belirttiği gibi başta İstanbul olmak üzere kapanma kaçınılmaz bir sonuç olarak önümüzde durmaktadır. Bu durum karşısında da ilk adım olarak pandeminin ilk sürecinde alınan tedbirler tekrarlanmalı acil işler dışında tüm işçiler derhal sahadan çekilmelidir.

4) Acil işler için çalışmak zorunda kalan işçiler için, kişisel koruyucu donanımları eksiksiz verilmeli, İşçi arkadaşlarımız arasında pozitif vaka saptandıktan sonra onunla yakın temaslı olanların test yaptırma ve izolasyon süreçleri gereğince uygulanmalıdır.

5) Atölyelerde ve bürolarda çalışmakta olan arkadaşlarımızın çalışma ortamları sürekli dezenfekte edilmeli ve çalışan sayısı zorun işler dışında kaldırılmalıdır.

6) Pandemi sürecinin içerisinden geçtiğimiz bu süreç içerisinde işyeri hekimleri çalışan ayırmaksızın tüm çalışanların sağlık sorunları ile ilgilenmelidir.

Zor dönemlerde inisiyatif almayı başaran sendikamız bu süreçte de önümüzdeki dönemin kurucu adımlarını işçiler ile birlikte beraber adımlayacak. Yürünecek yol haritasını yine işçiler ile bulacak ve hayata birlikte geçirecek. Oluşturdukları talepler hem İstanbul halkının sağlığını hem de kendi çalışma koşullarını salgınla mücadele komiteleri üzerinden savunacak. Hak ettiğimiz çalışma koşullarını hep birlikte sağlayacağız.

*DİSK/Enerji-Sen Genel Başkanı

Sınıf mücadelesinde tarihe danışmak

Sınıf mücadelesinin güncel merkezini sağlığımızı korumak oluşturuyor. Sağlığımızı korumak için tehlikenin kaynağında yani işyerlerinde mücadele etmek, işçilerin üretim sürecinde belirleyen olma iradesini oluşturmak gerekiyor. Elbette her dönemin kendine özgü koşulları ve buna uygun hareket noktaları bulunmaktadır. "Tarih tekrar etmez. Ancak tarihten öğrenebilir, tarihe danışabilirsiniz"

Murat Çakır I 4 Aralık 2020

EMEK SAYI 5

1 Aralık 2019'da Çin'de başlayan ve Mart ayında dünya düzeyinde pandemi ilan edilen bir salgın sürecinin içindeyiz. Türkiye'de de ilk resmi vakanın 11 Mart'ta tespit edildiği açıklandı. Ancak işçi sağlığına dair köklü önlemler alınmadı. İşçiler hastanelere, fabrikalara, bürolara, atölyelere, tarlalara, inşaatlara vb. gidip çalışmak zorundaydı. Üretim-hizmet, ulaşım, beslenme, barınma vb. yani çalışma süreçlerinde içiçe olan, çalışma saatleri artırılan, fabrikadan çıkarılmayan, iş tanımı dışında işler yüklenen ve hastalansa bile 'kapalı devre' çalıştırılan işçi sınıfı salgınla yüzyüze kaldı. Yine eylemler yasaklandı ve binlerce işçi işten çıkarıldı. Yaklaşık dokuz ayda onbinlerce işçi COVID-19 hastalığına yakalandı ve tespit edilebilen beş yüz civarında işçi hayatını kaybetti.

Ne önerdik? Salgına, işsizliğe, açlığa ve güvencesiz çalıştırmaya karşı işyerlerinde "salgınla mücadele komiteleri kurma çalışması" yapalım. Sınıf mücadelesinin güncel merkezini sağlığımızı korumak oluşturuyor. Sağlığımızı korumak için tehlikenin (salgın ve bağlı olarak yeniden yapılandırılan çalışma koşulları) kaynağında yani işyerlerinde (ve bağlı alanlarda) mücadele etmek, işçilerin üretim sürecinde belirleyen (sınıf) olma iradesini oluşturmak gerekiyor. Yani "yaşamak için" direnmek ve bu direnişlerle dayanışmayı yükseltmek gerekiyor.

Önümüzdeki süreçte adımlarımız enerji, sağlık, tersane, inşaat, turizm, metal, basın, belediye vb. işkollarında ilerledikçe bu pratikleri paylaşıp tartışabilir ve ilerletmeye çalışabiliriz. Ancak tüm bu adımları atarken "tarihe ve özel olarak bu topraklara dayanan devrimci geleneğimize de danışacağız". Bu noktada Yeraltı Maden-İş'i ortaya çıktığı koşulları ve izlediği politik hattı bir bütün olarak ele almak güncel mücadeleye önemli bir ışık tutacaktır. Özetle değinirsek....

Üreten biziz yöneten de biz olacağız!

1974-75'te başlayan dönemde sivil faşistler her bölgeyi ele geçirmek için saldırıyor ve halkı teslim almaya

çalışıyordu. Ancak halk içinde kendiliğinden direniş eğilimleri boyvermişti ve önce Devrimci Gençlik sonra da Devrimci Yol, bu direnişlerden öğrendiklerini de harmanlayarak "can güvenliği" temelinde ülke çapında bir direniş cephesi kurmaya çalışıyordu. "Faşizme karşı direniş" sınıf savaşımının güncel biçimi olarak ele alınıyor ve fabrikalarda, gecekondularda, köylerde "komite kurma çalışmaları" öneriliyordu. Mücadelenin bir yanı "faşizme karşı direniş" ise diğer yanı "söz-yetki-karar iktidar halka" diyen iktidar hedefiydi. Devrimci hareket, hayatı 'Sovyet-Çin kutuplaşması'ndan bakarak değil halkın ihiyaçları ekseninden örgütlemişti.

Bu anlayış işçi sınıfı mücadelesinde ise Yeraltı Maden-İş'te simgeleşti. Sendika, sınıf savaşımını faşizme karşı direniş komiteleri kurma çalışması temelinde ele aldı. Emek hareketine egemen olan TKP çizgisini eleştirerek işçileri "ücretli" olarak değil "üreten" olarak gördü. CHP'nin seçmeni değil devrimci hareketin öznesi haline getirdi. İşçi komite-konseyleri temelinde örgütlenerek "üreten biziz yöneten de biz olacağız" diyen bir iktidar hedefi oluşturdu, sayısız pratik gerçekleştirdi.

Son olarak eklemek gerekiyor. Yeraltı Maden-İş'in bu devrimci anlayışı sonucu DİSK'e katılımı 1978'e kadar engellendi. Ancak bu çizgi sınıf hareketine o kadar etki etti ki 1980 yılına gelindiğinde devrimci sendikal anlayış önemli bir güç haline gelmişti.

Elbette her dönemin kendine özgü koşulları ve buna uygun hareket noktaları bulunmaktadır. "Tarih tekrar etmez. Ancak tarihten öğrenebilir, tarihe danışabilirsiniz". Devrimci hareketten öğrenmek önemli ama durumumuzun farkında olarak. Ancak umudumuz var ve umut, genç devrimcilerin sınıf savaşımının güncel pratiğini oluşturacaklarına dair güvenimizde...

sendika dergi

Kontrgerilla ittifakı nereye?

2015'ten bugüne yaşananlar neticesinde, MHP'nin ve diğer kontrgerilla unsurlarının AKP'ye mahkûm olmadığı ancak AKP'nin bu yapı içerisindeki herhangi bir unsuru karşısına alamayacağı, AKP zayıflarken kontrgerilla unsurlarının giderek güçlendiği ve Cumhur İttifakı içi bir ayrılığın "barışçıl" imkanlarının tükendiği bir tablo açığa çıkmış durumda

Vecih Cüzdan I 4 Aralık 2020 GÜNDEM SAYI 5

"Sadece AK Parti ve MHP için siyasi bir anlam ifade etmiyor, bunun yanında toplumsal hayatın ve devlet hayatının bütününü kapsıyor. Cumhur İttifakı, sadece seçimlere ve seçmenlere odaklanmakla kalmayacak Türkiye'nin önündeki yüzyılı kuşatacak bir siyaset ortaklığıdır."

Cumhur İttifakı, bir kontrgerilla ittifakıdır. MHP, ittifaka halel getirecek her adım, çıkış ve açıklama sonrası AKP'ye (daha doğrusu Erdoğan'a) bunu hatırlatıyor. Yukarıdaki sözler de MHP Genel Başkan Yardımcısı Semih Yalçın'a ait. Erdoğan'ın "reform" çıkışları, Kavala ve Demirtaş tahliye mi edilecek tartışmaları, muhalefetin erken seçim çağrıları, Alaattin Çakıcı'nın Kılıçdaroğlu'nu tehdidi ve Arınç'ın Kavala-Demirtaş sözleri nedeniyle istifasıyla -şimdilik- nihayetlenen sürecin ardından, 29 Kasım'da geldi açıklama. Ama biz tarihleri biraz geriye, 18 ay kadar öncesine saracağız.

Hatırlarsınız, 7 Haziran sonrasını... 31 Mart yerel seçimlerindeki hezimetin üzerinden henüz haftalar geçmişti ki Erdoğan'dan bir "Türkiye İttifakı"[1] açıklaması geldi. Sözkonusu "beka" idi ve Erdoğan "siyasi görüş ayrılıklarımızı bir tarafa koyalım" çağrısında bulunuyordu. Muhalefet tarafından olumlu karşılanan ve "normalleşme" çağrısı olarak nitelendirilen bu çağrıdan bir gün sonra, 19 Nisan 2019'da Hakkari Çukurca'da dört asker PKK saldırısında yaşamını yitirdi.

"Cumhur İttifakı"nın ortağı MHP lideri Bahçeli ise Erdoğan'ın "Türkiye İttifakı" çağrısına, üç gün sonra, 21 Nisan 2019'da yanıt veriyordu: "İstanbul'da bir şeyler olmuş, olmaya da devam etmektedir. Bu gelişmeler karşısında Türkiye ittifakından bahsetmek kafamızdaki soru işaretlerini çoğaltmıştır. Ülke bazlı, coğrafya tabanlı siyasi bir ittifak olmaz, olamaz (...) Bizim ittifakımız cumhurladır."[2] Aynı konuşmada bir de şu hatırlatmada bulunuyor Bahçeli: "Hatırlarsınız, 7 Haziran 2015 seçimleri sonrasında kurulmak istenen yüzde 60'lık blok MHP'nin müdahale ve mücadelesiyle etkisiz hale getirilmişti."

CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu, Bahçeli'nin bu konuşmasından birkaç saat sonra Ankara Çubuk'taki asker cenazesi sırasında linç girişimine uğradı. Bahçeli, Kılıçdaroğlu'nu suçlayan ve saldırganları meşru göstermeye çalışan açıklama yaptı.[3]

Bu gelişmelerin ardından Erdoğan da "Türkiye İttifakı" çıkışından kısa sürede geri adım attı.[4]

Bahçeli hem AKP'ye hem de muhalefete sınır çekiyor. Evet, 7 Haziran-1 Kasım arasında yaşananlar, AKP-MHP ittifakının tüm muhalefeti hedef aldığı bir saldırı süreciydi ve başarılı da oldu. Diğer yandan Bahçeli Erdoğan'a, bu kontrgerilla ittifakının kendisini iktidarda tutabileceği kadar iktidardan da edebileceğini hatırlatıyor.

"15 Temmuz'u unutmayınız" 2020'de yalan ve inkârla yönetilemez hale gelen COVID-19 pandemisi ve artan ekonomik kriz nedeniyle iktidarın içeride sıkışıklığı arttı, hesapsız dış müdahalelerle de arzu edilen hava yaratılamadı. Bu pek tabii ittifak için sorun teşkil ediyor. Saray-AKP iktidarı için tek sorun bu değil. Gelinen noktada MHP lideri Bahçeli'nin gündem belirleme ve siyaset dilinde etkisi artmış durumda. Bunun hem Erdoğan hem de AKP'liler nezdinde pek kabul edilebilir olmadığını tahmin etmek zor olmasa gerek.

Eylül ayından itibaren içeride sıklaştırılan saldırılarda Bahçeli TTB'yi, İçişleri Bakanı Süleyman Soylu da muhalif gazetecileri ve akabinde AYM'yi hedef tahtasına oturttu. Normal şartlarda bu koroya Erdoğan'ın da katılması işten bile değil. Ancak o dönemde pek böyle olmadı.

Hal böyle olunca devreye ittifakın "gayri resmi" sözcüsü Alaattin Çakıcı girdi ve Erdoğan'a bazı şeyleri hatırlatma gereği duydu: "Sayın Devlet Başkanım Cumhur ittifakından birlikteliğinizi sakın bozmayınız. Batı ve onlara köpeklik yapanların tek isteği bu. 15 Temmuz'u unutmayınız, katiliniz arkanızda duruyordu."[5]

Üç gün sonra ise Erdoğan yine "güçlü" Cumhur İttifakı mesajları veriyordu...[6]

Ekim ayında ise bu kez Erdoğan sazı eline aldı. 6 Ekim'deki Camiler ve Din Görevlileri Haftası Töreni'nde yaptığı konuşmada Avrupa'da farklı tarihlerde yaşanan bir dizi İslam karşıtı olayı sıralayan Erdoğan, hedefe Fransa ve Macron'u koyarak gündemi belirlemiş oldu. Erdoğan'ın dini gerilimleri tırmandırma siyaseti, ilerleyen haftalarda Suriyeli İslamcı "siviller"in çeşitli kentlerde sokak eylemleriyle boy göstermesiyle sonuçlandı.[7]

Ama arada MHP ve kontrgerillanın diğer bileşenleri de boş durmadı. 16 Ekim'de "kontrgerillanın kare ası"[8] sahnedeydi. Cumhur İttifakı'nın gayri resmi üyeleri; eski İçişleri Bakanı Mehmet Ağar, emekli Korgeneral Engin Alan, emekli Yarbay Korkut Eken ve Alaattin Çakıcı Bodrum'da birlik pozu verirken[9], aynı gün Bahçeli de içinde bulunduğumuz ekonomik krizi en sarih halde ortaya koyan bir kampanya başlattı: Askıda ekmek.[10]

23 Ekim'de MHP'li Semih Yalçın, CHP'nin sokağa çıkması halinde MHP'yi karşılarında bulacağını söylüyor[11], akabinde Bahçeli de bu tehditleri yineleyerek "Hele bir çıksınlar da sokağa görsünler dünyanın kaç bucak olacağını" diyordu.[12]

Dikkat edilirse tüm bu gelişmeler Cumhur İttifakı içinde doğrudan bir çatışma olarak cereyan etmiyor. Süreç, tarafların sürekli birbirlerine karşı el gösterdiği şekilde ve muhalefete yönelik saldırılar biçiminde ilerliyor.

"Beka" için içeride saldırılar sürecek

Avrupa Birliği'yle yaşanan sorunlar ve artan yaptırım tehditleri[13] ile ABD Başkanlık Seçimleri'ni Trump'ın kaybetmesi Saray-AKP iktidarını içeride ve dışarıda bir hizaya gelmeye mecbur kılıyor.[14] Lakin Albayrak'ın istifası, Hazine ve Maliye Bakanlığı ile Merkez Bankası yönetimlerindeki değişiklik sonrası Tayyip Erdoğan'ın yargı sisteminde bir dizi reform yapılacağını söylemesinin[15] Bahçeli ve MHP'nin sorun ettiği yok. Hatta Bahçeli "reform" çıkışlarına desteğini açıklarken[16], Genel Başkan Yardımcısı Yalçın da sermayenin en sevdiği ifadelerden "siyasi istikrarın devamı" vurgusu dahi yaptı.[17]

Erdoğan'ın "reform" söyleminden bu yana muhalefete yönelik saldırılar da bitmedi: 1000'e yakın HDP ve HDK'li gözaltına alındı[18], Fırat'ın doğusunda yeni bir operasyon için fırsat kollanıyor.[19] Diğer yanda ise CHP'ye yönelik bitmeyen salvolar...

AKP bütün gücüne rağmen kontrgerilla içi krizi çözebilmiş değil, muhalefet de bütün zaaflarına rağmen egemenler ve kitleler gözünde artık bir iktidar alternatifi muamelesi görülüyor. İktidarının "bekası" için muhalefeti bölmek zorunda olduğunu iyi bilen Erdoğan, muhalefetin elindeki kullanışlı argümanları almak için sorumluluk kabul etmeyen yapısından dahi taviz vermeyi göze aldı. Damadının istifasını kabul etmesi, muhalefeti hoşnut etmek için değil, bilakis, sermayeyi hoşnut ederek muhalefetin elindeki bir argümanı almak içindi de. Dolayısıyla "reform" derken elbette ABD ve AB karşısında hizaya gelinecek ve sermayenin talepleri yerine getirilecek. Bu sürecin bir tamamlayanı olarak da içeride muhalefete yönelik saldırılar sürdürülecek.

Şunu unutmamakta fayda var: CHP ve HDP'ye yönelik saldırıların bir mantığı ve sürekliliği var. Ancak bu saldırılar, yerel seçimlerin ardından kontrgerilla içinde yaşanan sıkıntıları çözmeye de yetmiyor. 2015'ten bugüne yaşananlar neticesinde, MHP'nin ve diğer kontrgerilla unsurlarının AKP'ye mahkûm olmadığı ancak AKP'nin bu yapı içerisindeki herhangi bir unsuru karşısına alamayacağı, AKP zayıflarken kontrgerilla unsurlarının giderek güçlendiği ve Cumhur İttifakı içi bir ayrılığın "barışçıl" imkanlarının tükendiği bir tablo açığa çıkmış durumda. Olay burada düğümleniyor.

Dipnotlar:

[1] https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/104017/-ulkemizin-bekasini-ilgilendiren-meselelerde-82-milyon-hep-birlikte-turkiye-ittifaki-olarak-hareket-etmeliyiz-

[2] MHP lideri Bahçeli'nin 21 Nisan 2019 tarihinde Antalya'da yapılan İl Başkanları ve Belediye Başkanları ortak toplantısında yaptığı konuşmanın tam metni.

[3] http://www.etikhaber.com/siyaset/mhp-lideri-bahceli-kemal-kilicdaroglunun-karsi-karsiya-kaldigi-h273455.html

[4] Erdoğan 23 Nisan'da "Türkiye İttifakı'yla kastını" açtı, yetmeyince 2 Mayıs'ta son noktayı koydu: "Bazıları hemen söyleme amacımızın ne olduğu gayet açık olan Türkiye ittifakı ifademizi Cumhur İttifakının alternatifi göstererek fitne çıkarma peşine düştü."

[5] https://twitter.com/alattincakici/status/1308848588181602304

[6] https://www.aa.com.tr/tr/politika/cumhurbaskani-erdogan-cumhur-ittifaki-olarak-atacagimiz-adimlar-cok-onemli/1986714

[7] https://tr.sputniknews.com/-turkiye/202010261043088446-istanbulda-suriyeli-bir-grup-fransa-karsiti-eylem-duzenledi-otellerdeki-fransiz-bayraklarini/

[8] https://sendika.org/2020/10/-kontrgerillanin-kare-asi-599065/

[9] https://twitter.com/uzeyircakmaktas/status/1317065357652336640

[10] https://www.sozcu.com.tr/2020/gundem/bahceli-askida-ekmek-kampanyasi-baslatti-6083848/

28 Ekim'de Erdoğan, "Ya bırakın Allah'ınızı severseniz ya... Ya böyle bir şey var mı Türkiye'de? Yani bugün evine ekmek götüremeyen diye bir şey Türkiye'de var mı ya? İnanıyor musunuz bunlara?" diyerek 'askıda ekmek' kampanyasına tepki gösterdi.

[11] https://sendika.org/2020/10/mhp-genel-baskan-yardimcisi-yalcindan-chpye-tehdit-sikiyorsa-buyurun-sokaga-cikin-599417/

[12] https://sendika.org/2020/10/erdoganin-kutlama-gonderdigi-i-yi-partiye-catti-tehditleri-surdurduhele-bir-ciksinlar-da-sokaga-599715/

[13] 10-11 Aralık'ta toplanacak olan Avrupa Birliği Konseyi toplantısında başlıca gündem maddelerinden biri de Türkiye olacak.

https://www.dw.com/tr/merkel-ab-liderleri-t%C3%BCrkiyeyi-aral%C4%B1kta-g%C3%B6r%C3%BC%C5%9Fecek/a-55671728

[14] İktidar, Türkiye'nin hemen her savaş sahasında Rusya'nın karşısında konumlanan bir NATO üyesi olduğunu artık daha yüksek sesle ifade ediyor. Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü İbrahim Kalın: "Bakın Türkiye'nin burada bir denge unsuru olarak Karabağ'da bulunması, Suriye'de bulunması, Libya'da bulunması hem NATO için hem Avrupa Birliği için hem Batı İttifakı için stratejik bir assettir."

https://www.ntv.com.tr/turkiye/-cumhurbaskanligi-sozcusu-ibrahim-kalin-ntvde,JthbDBGyjEW–94F1k1eaQ

[15] https://sendika.org/2020/11/erdogandan-albayraka-tesekkur-elvan-ve-agbala-destek-mesaji-yanlarindayim-601176/

Erdoğan, 13 Kasım'da "reform" söylemlerini genişleterek sürdürdü.

https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/erdogan-ekonomide-ve-hukukta-yeni-bir-reform-donemi-baslatiyoruz/2042717

[16] http://www.etikhaber.com/-siyaset/mhp-lideri-bahceli-turklugu-anayasadan-cikaracak-bir-kokusmus-h306881.html

[17] https://www.aa.com.tr/tr/politika/mhpli-semih-yalcin-cumhur-ittifakinin-ortak-paydasi-turk-milletinin-dokunulmaz-haklaridir/2059482

[18] https://www.hdp.org.tr/tr/adalet-yerini-bulacak-ve-kiyamet-zalimlerin-uzerine-kopacak/14864/

[19] https://www.hawarnews.com/tr/haber/eyn-isada-agir-catismalar-yasaniyor-ancak-garantor-rusya-sessizligini-koruyor-h33983.html

Türbülans, kehanet, siyaset

Bugün artık Babacan, Gül ve Davutoğlu'nu da içeren AKP karşıtlarının asgari müşterekleri üzerine kurulu bir programın ilerici bir potansiyeli bulunmuyor. Artık muhalefete de muhalefet etmek gerektiğini görerek, AKP karşıtı toplumsal kesimlerin ortak özlemlerine hitap eden ancak ana muhalefet ve etrafında kurulan koalisyonun geçiştirdiği, "gericilikle, savaşla, kontrgerilla katliamlarıyla, 5'li çeteden ibaret olmayan sermaye talanıyla hesaplaşma"yı içeren bir sosyalist program oluşturmak gerekiyor

Ali Ergin Demirhan I 4 Aralık 2020 GÜNDEM SAYI 5

Yine "gitti gidiyor" ile "kaya gibi duruyor" arasında salınan siyasi analiz kılıklı kehanetler arasında kaldık. Çünkü Tayyip Erdoğan liderliğindeki iktidar koalisyonunun 2019 yerel seçimlerinin ardından içine girdiği türbülans 2021'e yaklaşırken şiddetlendi. Aşağı doğru ani bir hareket olunca "gidiciler" kehanetleri, bunu ters yönde bir hareket izleyince de "kalıcılar" kehanetleri öne çıkıyor. Gezi'den beri çoğunluğumuzun kendini bir biçimde kaptırdığı bu kehanetçilik, iktidar mücadelesini kendi dışındaki güçlere havale eden bir kadercilik ve bundan bağımsız düşünülemeyecek bir stratejik bakış eksikliğinden kaynaklanıyor.

Oysa iktidar ne çakılıyor ne de yükseliyor, türbülansta, yani çalkantılı hava içerisinde sarsılarak yol alıyor. Sarsıcı gelişmeler yaşanırken de erken yorumlardan kaçınmak ve siyaseti belirlenmiş bir hedefe doğru kaçınılmaz bir akış olarak değil hem birbirlerine karşı hem kendi içlerinde farklı çıkarlara, güçlere ve zaaflara sahip egemen ve ezilen sınıfların/kesimlerin mücadelesi olarak okumak gerekiyor. Çünkü önemli olan yarın doğrulanacak ya da yanlışlanacak kehanetlerde bulunmaktan çok, bugünün mücadelesine ışık tutacak analizler yapabilmek.

***

Öncelikle görüntüde AKP-MHP arasındaki gayri resmi iktidar koalisyonu olan Cumhur İttifakı'nın Cemaat'i, Kürt hareketini ve demokratik muhalefet güçlerini (ya da özel olarak sokağı) tasfiye ortak paydasında kurulan çok parçalı ve güvensizlikle malul bir kontrgerilla ittifakı olduğunun altını çizmemiz gerekiyor.

Gezi Direnişi / Haziran İsyanı, 17-25 Aralık 2013 yolsuzluk operasyonları, Ekim 2014 Kobanê Direnişi ile sırasıyla sokağı, Cemaat'i ve Kürt hareketini kendi iktidarı açısından sıcak tehditler olarak idrak eden AKP, 7 Haziran 2015 genel seçimlerinde tek başına iktidarını kaybettiğini, yani kontrgerillanın Cemaat dışı unsurlarına sahne önünde de muhtaç hale geldiğini, 15 Temmuz 2016 darbe girişimi sürecinde de kontrgerilla aygıtının parçalandığını, yani bir onarım göreviyle karşı karşıya olduğunu gördü. Hükümetin (seçilmişlerin) ve kontrgerillanın (iktidarını, seçimlere ve yasalara değil devletin bekasını koruma görevine borçlu olanların) yaşadığı zafiyetler karşılıklı bir muhtaçlık hali yaratır görünse de, sadece hükümeti değil düzen muhalefetini de belirleyen ve hükümetin her derdine derman olmayan (mesela 2019 yerel seçimlerini çalmamış ya da çalmayı becerememiş) bir kontrgerilla iktidarı gerçekliği açığa çıktı.

İktidar tablosuna Devlet Bahçeli'nin, Süleyman Soylu'nun (Mehmet Ağar'ın), Doğu Perinçek'in (ya da Avrasyacıların), Hulusi Akar'ın

(ABD ve NATO'nun güven bildirdiği, darbe girişimi gününün genelkurmay başkanı) eklendiği çok parçalı bir kontrgerilla koalisyonu üzerinde oturan, yargı ve orduda hala mutlak kontrol sağlayamayan "tek adam" rejimi bu süreçte kuruldu.

Mükemmel olmayan bu sonucun, "tek adam"ın şahsi emellerinin ötesinde, emperyalist sistem içi ve sermaye içi çıkar çelişkilerinin üstyapıdaki yansımaları olduğunu, ABD emperyalizminin hakimiyet krizi, neoliberalizmin krizi, sömürge tipi devlet aygıtının krizi gibi çok yönlü kuşatıcı dinamiklerden beslendiğini akıldan çıkarmamamız gerekiyor. Yani adımlarımızı atarken, karşı karşıya olduğumuz sorunun sadece Erdoğan'dan kurtulmakla içinden çıkılabilir bir sorun olmadığını bilerek hareket etmek gerekiyor.

***

Erdoğan, emperyalizmin ve sermayenin sözünden çıktığı için zayıflamış ya da otoriterleşmiş değil. Aksine tam da emperyalizmin ve sermayenin beklentileri doğrultusunda hareket ederek bu duruma geldi. AKP'yi Suriye'yi ve Libya'yı yangın yerine çevirmeye teşvik eden, ABD ve AB'ydi. "Güçlü yürütme" isteyen yani ülkeyi yönetenlerin hukuki engellerin ve kamusal denetimin üstünden atlamasını teşvik eden, sermayeydi. 7 Haziran 2015 seçimlerinin (ve de 10 Ekim Katliamı'nın) ardından Erdoğan'a destek ziyaretinde bulunan, şimdilerde yine beklentiler dillendiren Almanya Başbakanı Angela Merkel'di.

Şimdi Erdoğan'ın, ABD, AB ve sermayenin beklentileri ile bir "reform" sürecine zorlandığı ancak bunun gayri resmi iktidar ortaklarının engeline takıldığı savunulabiliyor.

Ancak ABD, AB ve sermayenin Erdoğan'dan beklentisi kendi çıkarlarını güvence altına alacak düzenlemeler. İktidar ortaklarının itirazı ise bu düzenlemelere değil kendilerinin ihmal edilme olasılığına. Zaten emperyalizm ve büyük sermaye tarafından talep edilen düzenlemelerin demokrasi, özgürlük, barış ve adaleti sağlaması gerekmiyor tam tersine halkın çıkarları ile çatışan çıkarların güvence altına alınması kontrgerillaya ihtiyacı diri tutan anti-demokratik süreçleri tetikliyor. "Reformcu" muhalefet de iktidarı sıkıştırmak ne kelime, bu denklemi besliyor.

***

Muhalefetin bütün zaaflarına rağmen, gücünü esasen bir "seçilmiş lider" olmaktan alan Erdoğan'ın kitle desteği, çok yönlü kriz dinamiklerinin altında zayıflıyor. Mevcut kontrgerilla ittifakı zayıflamayı gideremiyor ama Erdoğan zayıfladıkça kontrgerillanın ve büyük sermayenin eli iktidarıyla muhalefetiyle bütün bir siyaset düzlemi karşısında güçleniyor. Kontrgerillanın ve büyük sermayenin etki gücü yalnızca Erdoğan'ı değil, sorunu Erdoğan'a indirgeyen muhalefeti de belirliyor. Çünkü Erdoğan'ı "gidici" ilan eden sistem içi muhalefet, kontrgerilla ve büyük sermayeyi karşısına almadığı gibi, MHP'nin geçmişine toz kondurmayan, AKP'den kim koparsa ona kucak açan, hatta kovulsa bile AKP'de kalmakta ısrarcı Bülent Arınç'ı "vicdan" ilan eden bir çizgide egemenlere geçmişin hesabının sorulmayacağı güvenli bir geçiş vadediyor.

Parlamenter siyaset düzlemi de bu durumu besliyor. Artık sadece MHP desteği ile seçim kazanamayacağı için Erdoğan açısından büyük bir sorun haline geldiği savunulan mevcut seçim sistemi, CHP'ye de AKP'leşmeden seçim kazanma şansı tanımıyor.

Bu çatışma düzlemi içerisindeki aktörlerin, sermaye çıkarları ve kontrgerilla tarafından belirlenen uzlaşma alanı gittikçe genişliyor.

***

AKP iktidarının bu ülkeye yaşattıklarından gerçek anlamda kurtulmak, bizzat bu düzlemin kendisiyle çatışan bir çizgi izlemekle mümkün. Bugün artık Babacan, Gül ve Davutoğlu'nu da içeren AKP karşıtlarının asgari müşterekleri üzerine kurulu bir programın ilerici bir potansiyeli bulunmuyor. Artık muhalefete de muhalefet etmek gerektiğini görerek, AKP karşıtı toplumsal kesimlerin ortak özlemlerine hitap eden ancak ana muhalefet ve etrafında kurulan koalisyonun geçiştirdiği, "gericilikle, savaşla, kontrgerilla katliamlarıyla, 5'li çeteden ibaret olmayan sermaye talanıyla hesaplaşma"yı içeren bir sosyalist program oluşturmak gerekiyor.

Bunu da günün toplumsal mücadelelerinin içinde, yaşam hakkı mücadelesinden emekçilerin iktidarına uzanan bir çizgide, pandemiye ve ekonomik krize dair sayıların doğruluğu yanlışlığı üzerine bahse girerek değil, mağduriyet sayılarına indirgenen emekçileri kendi hakları için mücadelede seferber edip örgütlerken yapmak gerekiyor. Bir sosyalist programa ancak kitle hareketi unsurları tarafından sahicilik kazandırılacağını unutmamak gerekiyor.

Kontrgerilla ile görülecek hesabı olan, sermaye ile çıkar uyuşmazlığı gittikçe şiddetlenen emekçi halk kesimlerinin AKP karşıtı öfkesinin düzen içi muhalefet tarafından manipüle edilmesine seyirci kalmadan acilen harekete geçmek, uzun ve zorlu bir mücadeleyi göze almak gerekiyor.

Reformun sınırları

Kesin olan şey, İnsan Hakları Eylem Planı olarak adlandırılan ve içeriğini henüz bilmediğimiz müstakbel yasal düzenlemelerin, bizzat iktidarın sebep olduğu insan hakları problemlerine dair çok az şey içereceğidir

Tonguç Cankurt I 4 Aralık 2020

Önce Adalet Bakanı Abdülhamit Gül, Anayasa Mahkemesi kararlarına uyulmasının zorunluluğunu ve hakimlere adaletli olmaları gerektiğini hatırlattı, sonra Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ekonomi reformuyla birlikte hukuk reformunun da gündemde olduğunu söyledi. Onları izleyen Bülent Arınç, Osman Kavala ve Selahattin Demirtaş'ın serbest bırakılması gerektiğini belirterek çıtayı yükseltti ama Erdoğan'ın hışmına uğradı.

Erdoğan'ın açıklamaları, İnsan Hakları Eylem Planı adı altında bazı yasal düzenlemelerin Aralık ayı içinde meclise getirileceğini gösteriyor. Erdoğan'ın ifadelerine göre hukuk reformu, 30 Mayıs 2019 tarihinde bir törende açıklanan ve ardından bir kısmı 17 Ekim 2019 tarihinde TBMM'de kabul edilen Ceza Muhakemesi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Hakkında Kanun ile yasalaşan Yargı Reformu Strateji Belgesi'nin bir parçası olarak düşünülüyor. Biraz hatırlamakta fayda var. Erdoğan tarafından bir tören ile açıklanan bu belge, "Hak ve özgürlüklerin korunması ve geliştirilmesi", "Yargı bağımsızlığı, tarafsızlığı ve şeffaflığının geliştirilmesi", "İnsan kaynaklarının nitelik ve niceliğinin artırılması", "Performans ve verimliliğin artırılması", "Savunma hakkının etkin kullanımının sağlanması", "Adalete erişimin kolaylaştırılması ve hizmetlerden memnuniyetin artırılması", "Ceza adaleti sisteminin etkinliğinin artırılması", "Hukuk yargılaması ile idari yargılamanın sadeleştirilmesi ve etkinliğinin artırılması", "Alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin yaygınlaştırılması" başlıklarıyla 9 amacı içinde barındırıyordu.

Birden fazla kez yapılmış temel atma törenlerini andıran törende bu başlıklardan hiçbiri, Erdoğan'ın "Avukatlara yeşil pasaport verilecek" sözleri üzerine Türkiye Barolar Birliği Başkanı Metin Feyzioğlu'nun ellerini kaldırarak canhıraş alkışa başlaması kadar gündem olmamıştı. Bugüne kadar, bazı suçlarda seri yargılamaya geçilmesi, avukatlık sınavı, hakimlik-savcılık mülakat kurullarının yeniden düzenlenmesi, KHK'lilere pasaport iadesi, erişim engelinin belli içeriklerle sınırlanması (sözde tabii ki) gibi yasal düzenlemelerle sınırlı olarak hayata geçen strateji belgesinin en önemli başlıklarından birinin İnsan Hakları Eylem Planı olduğu, henüz 2019 yılının aralık ayında Adalet Bakanı tarafından duyurulmuştu.[1] Buna göre amaç "hak ve özgürlüklerin geliştirilmesiydi."

Ancak strateji belgesinin kabul edilmesinin üzerinden bir yılı aşkın bir süre geçmesine rağmen henüz İnsan Hakları Eylem Planı'nın ne olduğunu bilen yok. Buna muhtemelen Adalet Bakanı'nın bizzat kendisi de dahil. AKP'nin 18 yıllık iktidarı boyunca "geliştirmekten" vazgeçmediği bir şey varsa o da sanırım özgürlükler. Bitmek bilmeyen bu "reform" sürecini bugün anlamlı ve özel kılan tek şeyin ona eşlik eden ekonomik alandaki reform sloganları olduğunu hatırlamak gerekiyor. Üstelik iktidar cephesinde, ekonomik reform ile hukuk reformunun aynı şey olup olmadığına dair bir kafa karışıklığı bulunduğunu da unutmamak lazım.

Erdoğan bir süre önce şu ifadeleri kullanmıştı: "Önümüzdeki günlerde ekonomik hayatın tüm paydaşlarıyla da çalışılarak İnsan Hakları Eylem Planı taslağına son hali verilecek." Adalet Bakanı Gül de benzer bir şekilde yatırımları yeşerten ve bereketlendiren iklimin hukuk devleti olduğunu belirtmişti. Acaba Bahçeli de "Demokrasi ve hukuk alanlarında sağlam ve sağduyulu hamlelerle muhteşem bir kalkışın yaşanacağını düşünüyorum" derken aynı şeyi mi düşünüyordu, yoksa reformun sınırlarının, meclisteki mevcut denklem sebebiyle ancak kendisi tarafından belirlenebileceğini vurgulamak mı istiyordu; bunu halen tam olarak bilemiyoruz. Kesin olan şey, şu an reformun ekonomik alanla ilgiliymiş gibi ele alındığı. İktidara yakın yazar Abdülkadir Selvi de son yazısında strateji belgesi doğrultusunda düzenlemelere gidileceğini ifade etse de bu alana dair söyleyebildiği tek somut şey, yerel mahkemelerin Anayasa Mahkemesi kararlarına uymalarının zorunlu hale getirileceği. Halbuki Anayasa'nın 153. maddesine göre Anayasa Mahkemesi kararlarına zaten uymak zorundalar.

Adı İnsan Hakları Eylem Planı ama

Ekonomideki belirsizliklerin, Erdoğan ve ekibini "yabancı sermaye hukuk devleti varsa gelir" tezine ittiğini söylemek mümkün. Bu tezin ne kadar geçerli olduğu, insan haklarının gelişimi ve burjuvazi arasındaki tarihsel ilişkinin incelenmesiyle birlikte başka bir yazının konusu olabilir. Ancak kesin olan şey, İnsan Hakları Eylem Planı olarak adlandırılan ve içeriğini henüz bilmediğimiz müstakbel yasal düzenlemelerin, bizzat iktidarın sebep olduğu insan hakları problemlerine dair çok az şey içereceğidir.

Örneğin paket, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) Artun-Güvener/Türkiye kararı ile Cumhurbaşkanına Hakaret suçunun Eski Türk Ceza Kanunu'ndaki karşılığı olan 158.maddesi üzerine yaptığı eleştiriyi dikkate alarak artık bir yargı terörüne dönüşen ve şüpheli/sanık sayısı bazı illerimizin nüfusunu geçen Cumhurbaşkanına Hakaret suçunu kaldıracak mı? İktidara muhalif her türlü gösteriye yönelik polis terörü sona erecek ve sol düşmanı azılı Güvenlik Şube Müdürleri, sokakta göreli bir özgürlük mü sağlayacak? AKP'li/MHP'li hakimler tarafından verilen, Türkiye'nin taraf olduğu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne (AİHS) göz göre göre aykırı pek çok mahkeme kararının nasıl önüne geçilebilir ki? Mesela Hakimler ve Savcılar Kurulu'nun 2020 yılı Ocak ayında, Hakim ve Savcıların Derece Yükselmesi Esaslarına İlişkin İlke Kararı'nın yükselme esaslarını düzenleyen 6. Maddesine "Yargı bağımsızlığı ve hakimlik teminatı ilkeleri temelinde; AİHM ve Anayasa Mahkemesi'nce incelemelerde ihlal kararına sebebiyet verip vermedikleri, neden oldukları ihlalin niteliği ve ağırlığı ile ilgililerin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve anayasa ile teminat altına alınan hakların korunması konusundaki gayretleri" cümlesini eklemesinin ne faydası oldu? Bu süslü ifade, Akın Gürlek'in meslekte emin adımlarla yükselmesine engel olabildi mi? AİHM kararının ardından Selahattin Demirtaş'ın tahliye olmasını "karşı hamlemizi yaparız" diyerek engelleyen Erdoğan, yargı bağımsızlığına nasıl teminat olabilir?

Sorular çoğaltılabilir. Nitekim Türkiye'nin son birkaç yıllık tarihi, yargının AKP-MHP koalisyonunun elinde nasıl acımasız bir silaha dönüştüğünü gösteren örneklerle dolu.

Erdoğan şu an, koalisyonun ve başkanlık rejiminin yarattığı son açmazla karşı karşıya: Daha fazla baskı, krizi derinleştirir ve sonumu mu getirir yoksa birazcık demokrasi, sayesinde yıllardır ayakta kalabildiğim, çarpıtma üzerine inşa edilmiş korku rejimini bir çırpıda yok edecek bir fırtınaya mı yol açar? Önümüzdeki günler, bu iki yöntemi savunanların hamlelerine sahne olacak ve Erdoğan'ın esasen sermayenin beklentilerine yanıt verdiği bir tür orta yol bularak yönetme kapasitesinin hala var olup olmadığını gösterecek gibi görünüyor.

[1] https://www.aa.com.tr/tr/politika/adalet-bakani-gul-yeni-bir-insan-haklari-eylem-planini-hazirliyoruz/1667759

“Bu bir devrim, beyefendi”

Geçtiğimiz hafta Hindistan'daki işçiler, 250 milyon insanın içinde yer aldığı muhtemelen insanlık tarihinin en büyük genel grevini başlattı. Şimdi, Narendra Modi'nin şirket yanlısı, aşırı sağ politikalarını protesto etmek için çiftçilerle el ele veriyorlar

Thomas Crowley I 4 Aralık 2020 ÇEVİRİ SAYI 5

Hindistan başbakanı Narendra Modi dönemindeki genel grevlerin garip şekilde tekrar eden bir niteliği var. Öncelikle, ulusal düzeydeki büyük sendikalar (Modi'nin aşırı sağcı Bharatiya Janata Partisi BJP ile uyumlu sendikalar dışında) genellikle BJP'nin son zamanlardaki işçi karşıtı politikalarına tepki olarak bir ya da iki günlük genel grev çağrısı yapıyor. Ülke çapında milyonlarca insan destek için sokaklara dökülüyor. Grev liderleri, eylemi belki de tarihteki en büyük grev olarak görüyorlar. Ülke dışındaki sol medya grevi selamlarken, Hindistan'daki ana akım medya bundan neredeyse hiç bahsetmiyor. Ve sonra hayat görünüşte normale dönüyor.

Hindistan'da geçen haftaki genel grev tablosunda şu unsurlar yer alıyordu: BJP'nin işçi karşıtı politikalarına yanıt olarak ulusal düzeydeki sendikaların çağrısı; kitlesel katılım iddiaları (bu grevde 250 milyon kişi); ve grevin zaman sınırlı doğası. Ancak 26 Kasım 2020 grevinin farklı bir niteliği daha vardı.

Geçtiğimiz mart ayında hükümet, uyguladığı ayrımcı vatandaşlık yasalarına tepki olarak yapılan kitlesel eylemlerin son kalıntılarını da temizlemek amacıyla, salgını bir bahane olarak kullanmıştı. Bu nedenle, protesto amacıyla sokaklara dökülmüş insanlar çarpıcı bir görüntü oluşturdu.

Daha da önemlisi, genel grev, büyük bir çiftçi örgütü grubu tarafından başlatılan bir yürüyüşle birleşti. Tüm yürüyüşçülerin planı başkent Delhi'ye ulaşmaktı. Sosyal medya birdenbire çiftçilerin polisin onları şehirden uzak tutmak için diktiği bariyerleri yıkmak için traktör ve kamyon kullandığı görüntüler ile çalkalandı. Bir videoda, bir protestocu barikatlardaki bir polise "Bu bir devrim, beyefendi" diyordu.

Göstericilerin kararlılığını kabul eden hükümet, onlara, şehrin iktidar merkezlerinden uzakta, Delhi'nin uzak bir köşesinde protesto düzenleme izni verdi. Her ne kadar bazı çiftçiler resmi protesto alanına gitse de çoğu çiftçi teklifi reddetti ve sınırda kaldı.

Kalanlardan bazıları aylarca kalmalarına yetecek yiyecek ve erzak getirdiklerini söylüyordu. Bu sadece sembolik günübirlik bir mesele değildi. Salı günü itibariyle, merkezi hükümet çiftçi sendikası liderleriyle görüşmeye başladı, ancak eylemciler, talepleri karşılanana kadar sınırda kamp yapmaya devam edeceklerini söylüyorlar.

Pek çok yönden, Delhi yürüyüşü, BJP kontrolündeki ulusal yasama organının, tarım sektörünü büyük şirket ve mali çıkarlara açık hale getirmeyi hedefleyen üç tartışmalı yasa tasarısını geçirmeye çalıştığı eylül ayında patlak veren protestoların bir devamı oldu. Çiftçiler, yasanın, hükümetin satın aldığı çeşitli mahsullerin fiyatını belirlemesi yoluyla çiftçilere bir miktar istikrar sağlayan ve uzun süredir devam eden asgari destek fiyatları sisteminin kaldırılması yolunda bir adım olmasından korkuyor.

Hükümet, belki de COVID kaosunun ortasında tasarıları geçirebileceğini düşündü (Hindistan, o ay COVID vakalarında Brezilya'yı geçti), ancak tasarıların geçişi, çiftçilerin tarım sektöründeki neoliberal reformların derinleşmesini kınamasıyla birlikte yaygın bir tepkiye yol açtı. Protestolar ülke geneline yayıldı, ancak en güçlüleri, bir zamanlar Hindistan'ın Yeşil Devrimi için başlangıç noktasını temsil eden ve zengin kuzey eyaletleri olan Pencap ve Haryana'da gerçekleşti. Protesto liderleri genellikle zengin köylü geçmişinden geliyordu ancak gösteriler tarım sektöründen farklı sınıflardan büyük destek topladı.

Tarım sorunu, yeni çiftçi hareketleri, devrimci görev...

Çiftçi hareketleri, Hindistan da dahil olmak üzere Marksist solda her zaman endişe verici bir konu olmuştur. Lenin'e, Kautsky'ye ve Marx'ın kendisine dönecek olursak, solcular "tarım sorununu", köylünün tarihsel bir kalıntı, kapitalist ilişkiler tarım dünyasına nüfuz ettikçe yok olmaya mahkûm bir feodalizm kalıntısı olduğu varsayımıyla tartıştılar. Ancak Hindistan'daki on yıllardır devam eden kapitalist gelişme, köylülük inatla ülke ekonomisinin merkezi bir özelliği olarak kaldığı için, bu varsayımı sorgulatıyor.

Genellikle zengin, orta ve fakir olarak köylülük kategorilerine ayrılan bu grupların tümü, arazi sahibi ve pazar için meta üreticisi olma rollerinde birleşmişlerdir ancak spektrumun daha yoksul ucunda kalanlar genellikle bu işi, diğer köylülerin çiftliklerinde çalışarak ücretli emekle birleştirirler. İktisatçılar Amit Basole ve Deepankar Basu'nun 2011 tarihli bir çalışma raporunda belirttikleri gibi, "Topraksız işçilerin, marjinal çiftçilerin ve küçük çiftçilerin birine serbest emek olarak diğerine sahip-üretici olarak katılması sebebiyle hem ücretli emeğin hem de küçük meta üretiminin bir arada bulunması devrimci siyasetin görevini karmaşıklaştırmıştır."

Hindistan'ın neoliberalizme doğru ilerlemeye başlamasıyla 1980'lerde bu tür karışıklıklar gündeme geldi. Ticaret hadleri tarımdan uzaklaştıkça, ülke çapında, genellikle tarım ürünleri için daha yüksek fiyat talepleri etrafında birleşen, "yeni çiftçi hareketleri" ortaya çıktı. O zamanlar pek çok Marksist, bunları, topraktaki tarım proletaryasını sömüren, zengin köylülerden oluşan hareketler olarak görmezden geldi. Diğerleri, köylülük içindeki tabakalaşmayı kabul etmekle birlikte çiftçilerin büyük çoğunluğunun neoliberalizm altında acı çektiğini iddia ederek buna karşı çıktı.

Basole ve Basu makalelerinde, Hindistan'da işleyen kapitalist sömürünün hassas mekanizmalarını belirlemek amacıyla elli yıllık ekonomik ve demografik veriyi analiz ettiler. Tarım sektöründe, "Avrupa örneğinden farklı bir şekilde de olsa sınıf farklılaşması artmaktadır. Hindistan'ın kırsal kesiminde meydana gelen bu farklılaşma, kapitalist ve işçi arasında olmaktan çok, heterojen kırsal eşraf ve heterojen kırsal yoksullar arasındadır."

Bu sektörün yoksul tarafı ücretli emekle meşgul ve bu nedenle klasik Marksist anlamda sömürülüyor. Ancak, yalnızca en fakir değil, birçok küçük meta üreticisi, Basole ve Basu'nun "eşitsiz değişim yoluyla artık istihracı" dedikleri durumla karşı karşıya. Bu ortamda, "tüccarlar, bu pazarlardaki tekel konumlarından dolayı, sistematik olarak fiyatların temel emek değerlerinden sapmasını sağlamayı başarırlar."

"İşçi sınıfının bakış açısından, eşitsiz mübadele yoluyla artık istihracının nerede bittiğini ve ücretli emek yoluyla artık istihracının nerede başladığını belirlemek zordur." Ayrıca hem küçük hem de büyük çiftçiler, Hindistan'ın korkunç çiftçi intiharları krizini (pandeminin daha da şiddetlendirdiği bir kriz) körükleyen borç döngülerine hapsolmuş durumdadır.

Bu durum, mevcut çiftçilerin protestolarının, esasen zengin köylülerin önderliğinde olmasına rağmen, tarım toplumunun üst katmanlarının ötesinde neden yaygın bir destek bulduğunu açıklamaya yardımcı olur. Sınıf ve kast geniş köylülüğü bölerken, neoliberal dönüş, tarım alanında sınıflar arası ve kastlar arası ittifaklar için alanlar yarattı. Ve en çok sömürülenlerin (tarım işçileri, marjinal toprak sahipleri, ezilen kastlar) ihtiyaçlarına uyum sağlayan sendikaların müdahalesi sayesinde, çiftçi hareketleri daha radikal bir değişim talep etmeye zorlanabilir.

O halde, bu hareketlerde zengin çiftçilerin varlığı, sol örgütlenmenin önündeki aşılmaz bir engel olarak değil, değişen siyasi ve ekonomik iklime, esneklik ve dikkatle karşı koymaya dair bir meydan okuma olarak görülmelidir. Sol, son yıllarda, tarımsal örgütlenmeye dair bu türden esnek bir yaklaşım benimsedi; seçim şansı azalmasına rağmen, Hindistan Komünist Partisi (Marksist), ya da kısaltılmış adıyla CPM, 2018'deki büyük çiftçi yürüyüşünde önemli bir rol oynadı ve bu da mevcut militan çiftçi protestosunun başlamasına yardımcı oldu.

Hindistan solunun durumu

Seçim alanında bile Komünist partiler, en azından bazı yerlerde, benzer bir esneklik ve siyasi anlayış ortaya koyuyorlar. Bihar eyaletinde yapılan son seçimlerde, yalnızca ana akım Komünist partiler (CPM ve Hindistan Komünist Partisi (CPI)) değil, aynı zamanda daha radikal CPI (ML) Kurtuluş da (kökleri, Maoizmden ilham alan ve son derece gerici olan toprak ağalığı ve sömürü sistemlerine karşı sıklıkla şiddetli mücadeleler yürütmüş olan Naxalbari hareketine dayanan parti) diğer BJP karşıtı partilerle bir seçim koalisyonuna girdi.

Hindistan solu esneklik maharetine her zaman sahip olmamıştır. 1996 yılında, hala "tarihi hata" olarak anılan bir olayda, CPM, ulusal seçimler askıda bir parlamento oluşturduktan sonra, BJP karşıtı bir koalisyonun başbakanlık teklifini geri çevirdi. Dolayısıyla son Bihar seçimleri yeni bir başlangıcı temsil ediyor.

İdeolojik saflıktan kaçınan üç Komünist parti, eyaletteki alt kast oylarını sosyal adalet mesajıyla birleştirmeye çalışan bölgesel bir parti olan Rashtriya Janata Dal'dan (RJD) Tejashwi Yadav liderliğinde bir koalisyon oluşturdu. Yadav, BJP'nin tartışmanın şartlarını Hindu milliyetçi çizgileri doğrultusunda belirlemesine izin vermedi, bunun yerine BJP'nin özellikle istihdam olmak üzere üzerinde durmaktan kaçındığı temel sorunları vurguladı. Bu mesaj, Komünist partilerin kampanyalarının yanı sıra Bihar'daki seçmenler arasında da yankı uyandırdı.

Sonunda, BJP'nin koalisyonu seçimi kazandı, çünkü Yadav'ın kampanyası son derece popüler olmasına rağmen çok geç ortaya çıktı.

Yine de Komünist partiler ve özellikle CPI (ML) Liberation, uğruna yarıştığı on dokuz sandalyenin on ikisini kazanarak, son derece iyi bir performans sergiledi.

Bazıları bunu Sol'un popüler bir iktidar karşıtı koalisyona katılmadaki pragmatizmine bağladı, ancak diğerleri özellikle CPI (ML) Kurtuluş'un derin köklerine ve adanmış kadrosuna işaret etti. Parti yeraltından çıkıp seçim siyasetine girerken, uzun süredir birlikte savaştığı ezilen gruplarla yakın taban bağlantılarını sürdürdü.

Komünist partiler arasında, özellikle Kurtuluş kast meselelerine uyum sağlamıştır, çünkü kısmen, tarım işçileri için verdikleri savaşlar, aynı zamanda, kırsal proletarya kesiminin büyük bölümünü oluşturan Dalitlerin (daha önce "Dokunulmaz" olarak kabul edilenler) onuru için verilen mücadelelerdir. Kast karşıtı lider Jignesh Mevani'nin belirttiği gibi, "Bihar seçimlerinde Kurtuluş, Brahminik Sol liderliğe dair popüler kanıyı değiştirerek üst kasttan tek bir aday dahi ortaya koymadı."

Modi hâlâ güçlü ama

Bu umut parıltıları, sol bir dirilişin kaçınılmaz olduğu anlamına gelmez. Pandemiyle gelen muazzam sosyal, ekonomik ve sağlık alanındaki yıkıma rağmen Modi hala geniş bir popülariteye sahip; bu kısmen de gerici muadilleri Trump ve Bolsonaro'nun aksine Modi'nin, salgının ciddiyetinin altını sürekli olarak çizerken, salgını kendisinin kontrolü dışında doğal bir felaket olarak göstermesine bağlı. Bu retorik, sadece onlarca yıldır (BJP hükümetinin derinleştirdiği) neoliberal gerekçelerle kamu sağlığına yatırım yapmama konusunun değil, aynı zamanda Modi'nin felaket bir şekilde dar görüşlü ve tutarsız sokağa çıkma kısıtlamalarının (milyonlarca göçmen işçiyi işsiz bırakarak, memleketlerine geri dönmek için zorlu yolculuklar yapmaya zorluyor) da üstünü örtüyor.

Ancak Modi, Hindu mitolojisine başvurarak ve COVID ile savaşan yurttaşları eski destan Mahabharata'daki savaşçılara benzeterek, ortak fedakârlık dilini ustaca kullandı. Bihar seçim sonuçları, her ne kadar eyalet, ani sokağa çıkma kısıtlamaları nedeniyle hayatları altüst olan birçok göçmen işçiye ev sahipliği yapsa da Modi'nin salgını ele alış şeklinin cezalandırılmadığını gösteriyor. Ve en azından seçim cephesinde, BJP'ye karşı ulusal düzeyde ikna edici hiçbir alternatif ortaya çıkmadı.

Ancak filozof Isabelle Stengers'in bir zamanlar belirttiği gibi, "Umut, olasılık ile olanak arasındaki farktır." Genel grev, çiftçi hareketi, Bihar seçimi; bunların tümü, Hindistan'da sağın egemenliğine geri adım attırma ve Hindistan sınıf siyasetinin iki anlamlı unsurlarını dönüştürücü değişim uğruna bir koalisyon oluşturmak için yönlendirme yolunda, olasılık olmasa da olanak sunar.

[Jacobin'deki İngilizce orijinalinden Müge Ertürk tarafından Sendika.Org Dergi için çevrilmiştir]